

הקדמה

מחקר זה על הנישואין הוא על פי דרך המחקרים שפרסמתי על דיני הנזיקין ושאר דיני הממונות, על דיני הראיות ובתי הדין, ועל דיני העונשים, והוא המשך לספרי, מבוא למשפט העברי בימי התלמוד, תשנ"ט. אף במחקר זה עמדתי על טעמי ההלכות השונות וטעמיהן של מחלוקות החכמים בהלכות, כדי לעמוד מתוכם על תכליתן של ההלכות במציאות של חיי היחיד וחיי הציבור. הטעמים והתכליות מצטרפים לעיקרים ויסודות העושים את ההלכה למערכת אחת בלי סתירות ובלי יוצאים מן הכלל שאין להם ביאור ואין להם טעם. המחקר נותן נימוקים וטעמים לדעות התנאים והאמוראים, למסורותיהם, לדבריהם ולמחלוקותיהם, לפי שאין דעות ומסורות אלה חסרי טעם ובלא הבנה. מעתה כל פירוש לדברי התנאים והאמוראים או למחלוקותיהם צריך להתיישב עם טעמיהם של הדברים ואינו יכול לסתור אותם. כל פירוש ונוסח בדברי חכמים שאין בו טעם ותכלית שמתיישבים על הדעת, אינו יכול להיות אמת. ומכאן חשיבותם של הטעמים להבנת כל דברי המשנה והתלמוד. וכן נוסחאות של כתבי יד עתיקים הן נכונות ואמתיות רק אם עולה מתוכן נימוק וטעם לדברים, ואינה עולה סתירה לטעמים ולנימוקים של דברי החכמים, ואותם טעמים ונימוקים עולים בקנה אחד עם העיקרים והיסודות שעליהם מיוסדים כללי ההלכה בעניינים אלה. אבל אם אין לנוסח נימוק וטעם הריהו טעות. וזה לשון

ר' אברהם אבן עזרא בספרו יסוד מורא (שער ח): "ומשה אדוננו ע"ה אמר על כל המצוות (דברים ד, ו): רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ואם אין להם טעמים שנוכל לדעת מה טיבם, איך יאמרו העמים שהם חוקים צדיקים ואנחנו השומרים אותם חכמים?" והרמב"ן כתב בספר הזכות (גיטין עו ע"א): "שדיני ממונות אין לתלותן בגזירות הכתוב אלא דברים שהדעת נוטה לדין הם".

כשם שבמחקרים הקודמים לא נידונו עניינים שבמוסר, מצווה ולפנים משורת הדין, הנוגעים לכל יחיד לעצמו, לפי מידותיו המיוחדות לו, לפי שאלה דברי אגדה, אלא כללי הלכה בלבד המוטלים על כל אדם מישראל, אף מחקר זה אינו דן ביסודות נפשיים, מוסריים, וחובות הלכות, כגון כיצד צריכים האב והאם לגדל ולחנך את ילדיהם לפי דרכם, או כיצד צריכים הבנים לכבד את אביהם ואת אמם לפי מידתם. וכן אין המחקר דן ביסודות החברתיים והכלכליים של דיני הנישואין שמובאים לפעמים בתלמודים ובמדרשים, שאף הם בדרך כלל דברי אגדה, אלא המחקר דן בהלכה בלבד המתבארת במשנה ובתלמוד, ומחייבת כל אדם בכל זמן ובכל מציאות, והיא הכלי הנותן צורה לכל הדברים הללו שבתוכו. ומתוך הנימוקים והטעמים של ההלכות שנתבארו כאן יש להעלות כיצד צריכים הדינים ועיקרי ההתנהגות העתיקים לעצב ולשפר כל מציאות חדשה ומצב דברים חדש.

נחתם ביום כ"ג באלול תשס"ח, יום השנה השלישי לפטירת אשתי פליאה שרה בת ר' יצחק הלוי, תנצב"ה.